
Opredelitev in stališča otrok do internetne pornografije

Karmen Erjavec

Znanstveniki in znanstvenice soglašajo, da je internet danes ključni del strukture vsakdanjika večine otrok in mladostnikov v Evropski uniji (EU). To je potrdila tudi najnovejša mednarodna raziskava *EU Kids Online* (Livingstone et al., 2011), ki je razkrila, da več kot 74 odstotkov slovenskih otrok in mladostnikov uporablja internet vsak dan ali skoraj vsak dan za najrazličnejše dejavnosti, npr. za učenje, igranje, informiranje in komuniciranje. V povprečju na internetu preživijo 99 minut na dan.

Z uporabo interneta so povezana tudi različna tveganja, pri čemer se v javnosti in v znanstveni literaturi najpogosteje navaja potrošnja medijskega nasilja in pornografije (gl. Livingstone in Hargrave, 2006; Carlsson, 2010; Grimm et al., 2010). Rezultati študije interneta »Ipoque« (2007) kažejo, da po številu uporabnikov pornografija sodi med najbolj obiskane internetne vsebine. S pornografskimi vsebinami se na internetu letno zasluži okrog 97,6 milijard dolarjev; 12 % vseh spletnih strani je pornografskih (Ropelato, 2010). Internet, ki velja za »trikratno A-tehnologijo: *access, affordability, anonymity /dostop, stroškovna ugodnost in anonimnost/*« (Cooper, 1998: 181), je pomembno prispeval k večji možnosti dostopa otrok in mladostnikov do pornografskih vsebin. V primerjavi s tradicionalnimi pornografskimi mediji, kot so na primer pornografske revije, je internetna pornografija cenejša in dostopnejša v smislu, da otroci lažje pridejo do pornografskih vsebin, jih enostavneje, npr. prek e-pošte, forumov in socialnih mrež, posredujejo drugim osebam in/ali presnamejo na druge medije, npr. iz interneta na mobilni telefon. Internet je s pavšalnim plačilom in digitalno naročniško linijo (DSL) omogočil otrokom in mladostnikom dostop do pornografskih vsebin kot noben medij prej (Ropelato, 2010). Še več, Web 2.0 je otrokom in mladostnikom omogočil brezplačen in enostaven dostop do pornografskih portalov brez starostne omejitve, tj. brez dokazovanja ustrezne starosti.

Na seznamu stotih najpogosteje uporabljenih ključnih besed, ki jih v brskalnikih vpišejo otroci in mladostniki, je »sex/seks« na četrtem, »porn/o« pa na šestem mestu (Ropelato, 2010).

Raziskovalci *Kids Online* (Livingstone et al., 2011) so ugotovili, da je 14 % otrok, starih od 9 do 16 let, v zadnjih dvanajstih mesecih na spletu videlo pornografske podobe. Ogled pornografske vsebine je povezan s starostjo, saj je pornografske slike videlo 11 % otrok, starih 9–10 let, 16 % otrok, starih 11–12 let, 25 %, starih, 13–14 let, in 36 % mladostnikov, starih 15–16 let. Raziskave, ki so se osredotočile na pornografsko potrošnjo mladostnikov, so ugotovile še intenzivnejšo konsumpcijo pornografskih vsebin na internetu, še posebej pri rednih uporabnikih interneta. Reprezentativna nemška študija (*Jugend, Information, (Multi-)Media-Studie*, 2004) je pokazala, da 45 % mladostnikov (12–19 let), ki dnevno uporabljajo internet, vsaj občasno spremlja internetne pornografske vsebine. V primerjavi z letoma 2000 in 2001 se je delež uporabnikov povečal (leta 2000 je znašal 30 %, leta 2001 pa 38 %). Drey in kolegi (2008) so ugotovili, da 45 % nemških mladostnikov (16–19 let) redno obiskuje pornografske spletne strani vsaj enkrat na mesec, 10 % pa vsak dan. Hrvaška študija (Flander et al., 2009) je pokazala, da 27 % otrok in mladostnikov (10–16 let), ki redno uporabljajo internet, tudi redno obiskuje strani z internetno pornografijo. Do podobnih ugotovitev (25 %) je prišla tudi ameriška raziskava (Mitchell et al., 2003).

Znanstveniki in znanstvenice soglašajo, da gledanje pornografije škodi otrokom: »Rezultati obstoječih raziskav kažejo, da potrošnja pornografije vpliva na posameznikova stališča, odnose in dejavnosti na področju spolnosti, če se jih ta zaveda ali ne.« (Forsberg, 2000: 161.) Pri tem številni znanstveniki opozarjajo, da so pri potrošnji pornografske vsebine še posebej ranljivi otroci in mladostniki, ki zaradi ravednosti izkazujejo zanimanje za pornografsko vsebino, so dovzetni za nove vtise in želijo z njimi eksperimentirati (ibid.). Večina raziskav tudi kaže, da fanti pogosteje kot dekleta konsumirajo pornografsko vsebino (ibid.). Toda raziskovanje pornografije naleti na oviro že na začetku, tj. pri opredelitvi same pornografije. Kaj sploh je pornografija? Kako otroci opredeljujejo pornografijo? Opredelitve pornografije so se izrazito spreminjale skozi zgodovino in še danes niso enotne. Obstajajo (vsaj) trije pristopi k opredelitvi pornografije (Smart, 1989): 1) pornografija kot ekspliciten prikaz spolnosti z namenom vznburjenja; 2) pornografija kot nasilje; 3) pornografija kot poseben prikaz spolnosti (žanr). V obstoječi dosegljivi znanstveni literaturi ne obstaja študija, ki bi raziskovala otroško opredelitev pornografije. Ker skušamo s to študijo zapolniti raziskovalno vrzel, si postavljamo naslednje raziskovalno vprašanje: Kako otroci opredeljujejo pornografijo? Ker so obstoječe empirične študije prevladujoče merile vplive pornografije na stališča otrok in mladostnikov do internetne porno-

grafije s kvantitativnimi metodami (Fosberg, 2000; Mitchel et al., 2003; Cameron et al., 2005; Lo in Weight, 2005; Peter in Valkenburg, 2006; Flander et al., 2009; Livingstone et al., 2011) ali s skupinskimi intervjuji (Grimm et al., 2010), bomo v tej študiji skušali s poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji razkriti vpliv internetne pornografije na stališča otrok s poudarkom na razlikah med spoloma.

Zakaj spraševati otroke o pornografiji? David Buckingham, vodilni avtor na področju preučevanja odnosa med mediji in otroci, trdi, da moramo zamenjati domnevanje o objektivni opredelitvi nasilja in pornografije, merjeni v analizi kvantitativnega pojavljanja v medijih in vpliva na otroke, z dejansko opredelitvijo otrok (Buckingham, 2003: 131). V študiji upoštevamo Buckinghamovo (ibid.) opozorilo, da je treba prekiniti s splošno medijsko, politično in tudi znanstveno prakso paternalističnega govorjenja v imenu otrok z različnimi (političnimi, ideološkimi in ekonomskimi) nameni in najprej razumeti, kako predmet obravnave opredeljujejo in razumejo sami otroci. Zato je namen te študije razkriti opredelitve in razumevanja pornografije s strani samih otrok in obenem pokazati, kakšne so razlike med spoloma. Predpostavljamo, da fantje internetno pornografijo opredeljujejo na drugačen način kot dekleta in imajo drugačna stališča do pornografije, spolnosti in partnerjev.

V naslednjem poglavju bomo predstavili različne pristope k opredelitvi pornografije, v tretjem ključne raziskave na področju odnosa med internetno pornografijo ter otroci in mladostniki s poudarkom na razlikah med spoloma. Po metodologiji sledi poglavje o rezultatih. Te bomo v zadnjem poglavju kontekstualizirali, obenem pa predstavili morebitne ukrepe na tem področju.

Opredelitve pornografije

Namen tega poglavja ni podati natančne teoretične opredelitve pornografije in njihove evalvacije, ampak le predstaviti ključne pristope k opredelitvi pornografije, ki nam bodo pomagali umestiti otroške opredelitve. C. Smart (1989: 118–128) je v svoji metaanalizi opredelitev pornografije ugotovila, da obstajajo tri ključne proregulativne opredelitve pornografije: 1) pornografija kot jasen prikaz spolnosti z namenom vznburjenja (vsebina in namen); 2) pornografija kot nasilje; 3) pornografija kot reprezentacija (žanr).

Prvi, liberalni pristop opredeljuje pornografijo po vsebini in funkciji kot eksplicitno prikazovanje spolnosti z namenom spolnega vznburjenja. Ta pristop, ki je bil uporabljen pri delu Williamsove komisije, katere namen je bil ugotoviti škodljivost pornografije v Veliki Britaniji (1973), poudarja funkcijo oz. namen uporabe pornografije, tj. vznburjenje občinstva, in eksplicitni prikaz spolnosti (spolnih organov, položaja, dejavnosti itd.). »Eks-

plicitnost« sama na sebi ni dovolj za identifikacijo pornografije, jo je pa najlažje objektivno meriti. Pri tem ta pristop jasno vzpostavlja razliko med pornografsko vsebino in slikami v npr. medicinskih knjigah in prizorih dokumentarnih oddaj, ki eksplicitno prikazujejo spolnost brez namena spolnega vzburjenja.

Drugi pristop opredeljuje pornografijo kot nasilje. C. Smart (ibid.) uvršča v ta pristop opredelitve pornografije A. Dworkin in C. MacKinnon. Ti feministični avtorici pornografijo opredeljujeta kot seksualno ekspliciten material, ki podreja ženske skozi slike in besede: »grafična, seksualno eksplicitna podreditev žensk« (Dworkin, 2000: 29). Ta opredelitev vključuje predvsem dve prvini, in sicer seksualno eksplicitnost in podrejenost, ne glede na to, ali je v prizorih prikazan užitek ali ne. V pornografski spolnosti moški pridejo do spolnega zadovoljstva z omalovaževanjem in oškodovanjem žensk. Avtorica (ibid.) navaja tudi razlikovanje C. MacKinnon med erotiko in pornografijo: erotika je za razliko od pornografije eksplicitno prikazovanje spolnosti, ki temelji na enakosti moškega in ženske. Za predstavnice tega pristopa nastopi objektivizacija ženske v spolnosti in s tem pornografija takrat, ko se nad žensko (in tudi nad moškim v feminilnem položaju) izvajajo raznolike oblike nasilja. D. Russel, še ena ključna preregulativna feministična avtorica, je izpostavila razmerje spolne neenakosti in opredelila pornografijo kot »gradivo, ki združuje seks in/ali razkritje genitalij z zlorabo ali degradacijo na način, da odobrava, opravičuje ali spodbuja takšno obnašanje« (Russell, 1993: 48).

Tretji pristop po C. Smart (ibid.) razlikuje med spolnimi odnosi in reprezentacijo spolnosti. Ključna predstavnica tega pristopa je R. Coward, ki trdi (ibid.), da je pornografija režim reprezentacije. Avtorica (ibid.) navaja tudi B. Brown, po kateri pornografijo prepoznamo po »netransparentnih potezah, elementih, ki jo konstituirajo kot poseben reprezentacijski žanr – določena retorika telesa, oblika naracije, postavitve in ubesedenja oznak in naslovov, stilizacije in drže, repertoar okolij in kostumov, tehnike osvetlitve itd.« (Brown, 1981: 7). Po B. Brown je ključen problem pornografije eroti-zacija žensk. Ženske same niso postale pornografski model (vedno na razpolago, vedno nenasitne), ampak so to postale na podlagi pričakovanj, povezanih z žensko identiteto in usodo. Ta pristop trdi, da obstaja pornografski način (žanr) ali način prikazovanja žensk, ki je širši od tradicionalno pojmovane pornografije. Pri tem se osredotoča na različne medijske vsebine, npr. na oglase in romantične romane, kjer je ženska prikazana na enak način kot v gradivu, ki se opredeljuje kot pornografsko. Problem pornografije je (poleg tega, da ženske erotizira in vzpostavlja različne oblike dominacije), da postaja prevladujoča oblika medijske in družbene reprezentacije ter s tem onemogoča obstoj alternativnega žanra, tj. erotike. Predstavnice tega pristopa torej

skrbi pornografikacija družbe oz. vse večja prisotnost pornografije v nepornografskih artefaktih.

K tem opredelitvam dodajmo še opredelitev Parlamenta Evropske unije (Resolucija o pornografiji, 1993): pornografija je napad na človekovo dostojanstvo, ki spodbuja določene znake nezaželenih družbenih obnašanj, zlasti proti ženskam; je sistematična praksa izkoriščanja in podrejanja, ki temelji na spolnosti, nesorazmerno škodi ženskam in prispeva k neenakosti med spoloma, obstoječemu neravnotežju moči v družbi, podrejenosti žensk in prevladi moških.

Vpliv internetne pornografije na stališča ter razlike med spoloma

Če raziskave o vplivu pornografskih vsebin na odrasle ponujajo raznolike in nasprotujoče si rezultate, so avtorji oziroma avtorice raziskav o pornografiji enotni v ugotovitvi, da potrošnja pornografije škodi otrokom in mladostnikom, ker normalizira pornografsko obnašanje, spodbuja negativen ali celo agresiven odnos in obnašanje moških do žensk ter spodbuja željo po spremljanju vedno bolj ekstremne vsebine (Livingstone in Hargrave, 2006: 25). Dosedanje raziskave so tudi pokazale, da je izpostavljenost pornografski vsebini še posebej škodljiva za ranljive skupine otrok in mladostnikov, npr. z motnjami obnašanja, z izkušnjami z nasiljem in s potrošnjo pornografije doma (ibid.). Dokazi, da potrošnja pornografije otrokom škodi, so redki predvsem zaradi pomanjkanja raziskav, ker te omejujejo etični zadržki raziskovalcev oziroma raziskovalk, saj ti otrokom in mladostnikom ne smejo prikazovati potencialno škodljivih medijskih vsebin (ibid.). Njihov vpliv lahko raziskujejo le na kognitivni ravni (ibid.). Obenem pa vsi znanstveniki oziroma znanstvenice, ki preučujejo odnos med pornografsko medijsko vsebino in otroki, opozarjajo, da so raziskave o pomenu in vplivu pornografske vsebine na otroke in mladoletnike nujno potrebne še posebej danes, ko je nova informacijska in komunikacijska tehnologija otrokom olajšala dostopnost do pornografskih vsebin. Danes so mediji za otroke in mladostnike ključni vir informacij o spolnosti (Fosberg, 2000; Mitchel et al., 2003; Flander et al., 2009; Grimm, 2010; Livingstone et al., 2011), saj jim starši ponujajo malo tovrstnih informacij, šole pa uporabljajo predvsem biološki pristop k spolnosti in jo prevladujoče predstavljajo v reprodukcijski funkciji (Brown in Steele, 1995).

Obstoječe študije, ki so raziskovale odnos med otroki in mladostniki ter internetno pornografijo (npr. Fosberg, 2000; Mitchel et al., 2003; Cameron et al., 2005; Lo in Weight, 2005; Peter in Valkenburg, 2006; Flander et al., 2009; Grimm, 2010; Livingstone et al., 2011), so razkrile ključne razlike med spoloma. Švedska raziskava (Forsberg, 2000) je na primer pokazala, da

30 % fantov in 3 % deklet (14–18 let) gleda pornografsko vsebino na internetu in televiziji vsaj enkrat na teden; 42 % fantov in 18 % deklet fantazira o posnemanju prizorov iz pornografskih filmov na televiziji in internetu; 30 % fantov in 9 % deklet je videno dejansko poskušalo uresničiti v praksi. Hrvaška raziskava (Flander et al., 2009) je pokazala, da 36 % fantov in 15 % deklet redno konsumira internetno pornografsko vsebino.

Raziskovalci *EU Kids Online* (Livingstone et al., 2011) so identificirali razliko med spoloma le pri skupini mladostnikov (13–16 let): fantje pogosteje konsumirajo internetno pornografijo kot dekleta (23 % fantje, 17 % dekleta). Večina otrok in mladostnikov je poročala, da so naleteli na spolne prizore po naključju: 7 % v obliki pornografskega oglasa, 5 % na YouTube, 4 % na socialnih omrežjih in spletnih straneh za odrasle. 27 % slovenskih otrok in mladostnikov, ki so konsumirali internetno pornografijo, je imelo negativno stališče do pornografije in so se počutili »nadlegovano«, tj. neudobno, razburjeno, ali pa so imeli občutek, da so videli nekaj, kar ne bi smeli. Ta negativna stališča in občutke je navedlo več deklet kot fantov (43 % dekleta, 32 % fantje).

V nadaljevanju bomo predstavili ključne raziskave, ki so preučevale vpliv pornografije na stališča moških do žensk in spolnosti. Zillmann (2004) navaja številne raziskave, ki kažejo, da imajo moški, ki dolgoročno in redno konsumirajo pornografijo, negativno, celo sovražno stališče do deklet oz. žensk (mizoginost). Po mnenju avtorjev oziroma avtoric teh raziskav lahko iščemo vzrok za takšno stališče v medijski konstrukciji žensk, ki so prikazane kot seksualni objekt, nevreden spoštovanja, brez čustev, vedno na razpolago in seksualno nenasiten (Zillmann, 2004: 571). Nedavna nemška raziskava, izvedena s skupinskimi intervjuji desetih skupin mladostnikov (13–19 let) (Grimm et al., 2010), je pokazala, da sta pogovor in konsumpcija pornografije za vse fante nekaj povsem normalnega in da večina njih nima sovražnega odnosa do žensk oz. deklet, vendar od njih pričakuje ustrežljivost in podrejenost v spolnosti.

Znanstveniki oziroma znanstvenice (npr. Ertel, 1990; Zillmann, 2004; Vogel, 2007) so tudi ugotovili, da tisti mladostniki, ki dolgoročno in redno konsumirajo pornografijo, trivializirajo posilstvo žensk (npr. zdi se jim, da je posilstvo nepomembna družbena tema, ki ji javnost posveča preveč pozornosti) in imajo zelo tolerantno stališče. Še več, nekateri mladostniki imajo celo predstavo, da ženske v posilstvu uživajo.

Vogel (2007) je ugotovil, redni mladostniški potrošniki internetne pornografije razumejo moško promiskuiteto kot nekaj normalnega in so odločno proti ženski promiskuiteti. Ostendorf (2002) je razkril, da dolgoletna in redna konsumpcija pornografije, še posebej, če se začne v otroških letih, lahko vodi tudi v »napačno in enostransko predstavo spolnih vlog« (ibid.:

81). P. Grimm je s kolegi (2010) ugotovila, da so mladostnice dihotomno razdelile ženske na tiste, ki konsumirajo pornografijo in so seksualno aktivne (»kurve«), in na tiste, ki pornografije ne gledajo in niso seksualne aktivne (»nekurve«). V očeh fantov je bila vrednostna kategorizacija ravno obratna: »kurve« so boljše kot »nekurve«. Ta raziskava je tudi pokazala, da so mladostniki obeh spolov uporabili biologistično razlago, zakaj fantje pogosteje konsumirajo internetno pornografijo: moške silijo v konsumpcijo pornografije hormoni.

Raziskave tudi kažejo, da z naraščajočo konsumpcijo medijske pornografije pri mladostnikih narašča prepričanje, da ta ponuja realistično sliko spolnosti. Večina mladostnikov, ki redno konsumira pornografijo, je dejala, da medijska pornografska ponudba vključuje resnične podobe vsakdanje spolnosti (Ertel, 1990; Grimm et al., 2010).

Metodologija

Da bi razkrili odnos med internetno pornografijo in otroci, smo intervjuvali dvaindvajset otrok, starih 12 let. To starostno skupino smo izbrali, ker jo – kljub nesoglasni in kulturno spremenljivi opredelitvi otrok (gl. Buckingham, 2003) – večina raziskovalcev uvršča na mejo med otroštvom in mladostništvom, obenem pa opozarja, da se pri tej starosti začno procesi korenitega biološkega, psihološkega in socialnega razvoja, med katerimi izstopa proces oblikovanje spolne in socialne identitete (Zupančič, 2004; Livingstone in Hargrave, 2006).

Otroke smo izbrali tako, da smo na slovenske osnovne šole, na katerih izvajajo v sedmem razredu izbirni predmet *Vzgoja za medije: Televizija in internet* (58), poslali prošnjo o sodelovanju v raziskavi s predstavitvijo namena raziskave. Odgovorilo je 13 osnovnih šol. Na podlagi pozitivnih odgovorov na tri vprašanja (ali redno (vsak dan ali večkrat na teden) uporabljajo internet, ali so že konsumirali internetno pornografsko vsebino, ali so pripravljeni govoriti o tej izkušnji) smo izbrali 38 učencev in učenk. Po privolitvi staršev in ob upoštevanju kriterija enakomerne zastopanosti obeh spolov smo izbrali 26 otrok. Ker so štirje otroci zboleli oz. so bili drugače zadržani, smo v oktobru in novembru 2010 izvedli intervjuje z dvaindvajsetimi otroki. Pred intervjuji smo jim jasno povedali, da lahko kadarkoli prekinjejo pogovor (ta možnost je bila navedena tudi v pismu staršem), pri čemer jim ni treba navesti razloga za to prekinitev. Obenem smo jih vprašali, ali želijo, da je med pogovorom prisotna še tretja oseba. Nobeden od otrok ni prekinil pogovora in želel imeti koga ob sebi. V raziskavo je bilo vključenih 11 fantov in 11 deklic, ki so izhajali iz mestnega, primestnega in ruralnega okolja, vendar – kot smo ugotovili v raziskavi – okolje ni igralo tako pomembne vloge, zato ga pri navajanju rezultatov posebej ne izpostavljamo.

Izvedli smo polstrukturirane poglobljene intervjuje. Ti so bili za naš namen ustrezni, ker omogočajo »pogled v globino, odkrivanje novih smernic, odpirajo nove razsežnosti problemov ter omogočajo dostop do jasnih in točnih mnenj, ki izhajajo iz osebnih izkušenj« (Walker, 1988: 4). Poleg tega so nam poglobljeni intervjuji omogočali individualen pristop k otrokom. Intervjuji so potekali od pol do ene ure v prostorih, ki so jih otroci izbrali sami (knjižnica, slaščičarna, kavarna, park, otroška soba). Otroke smo spraševali o naslednjih dveh temah: opredelitev internetne pornografije in vpliv internetne pornografije na stališča otrok do pornografije in drugega spola. Po zapisu intervjujev smo skupaj z obema izpraševalcema kategorizirali in interpretirali rezultate. Ker smo intervjuvanim otrokom obljubili anonimnost, smo pri navajanju rezultatov spremenili njihova imena.

Rezultati

Opredelitev pornografije

Odgovori o opredelitvi pornografije so bili različni glede na spol intervjuvancev. Za intervjuvane fante je pogovor in konsumpcija internetne pornografije nekaj normalnega in del njihovega internetnega vsakdanjika. Pornografija ni tabu tema, saj se o njej redno pogovarjajo, a ne s starši in učitelji. Pogovor o pornografiji je omejen na vrstniško skupino.

Intervjuvanci so na različne načine opredeljevali pornografijo. Identificirali smo štiri definicijske kriterije: a) medijski: pornografija so video posnetki, fotografije in zgodbe na internetu, b) vsebinski: pornografija je prikaz spolnosti; c) funkcijski: pornografija spolno vzburja in stimulira; d) diskriminacijski: pornografija je objektivizacija in podreditev žensk.

Vsi intervjuvanci so uporabili medijski kriterij. Ta opredelitev se naša na medijsko gradivo, ki je sodobnim otrokom blizu. Če so včasih mladostniki navajali predvsem fotografije v pornografskih revijah (Ertel, 1990), danes navajajo fotografije, video posnetke oz. filme na internetu. Tako so fantje, ki redno obiskujejo pornografske video portale, kot so npr. youporn.com, porntube.com, maxporn.com, xvideos.com in redtube.com, kot pornografske navajali predvsem video posnetke. Tipičen primer:

Intervjuvar: *Kako bi opredelil pornografijo?*

Miha: *Ja ... to je video, ki kaže seks na internetu.*

Dekleta, ki gledajo predvsem glasbene video posnetke na YouTubeu in fotografije na 24ur.com ter na istem medijskem portalu berejo pornografske zgodbe, so v ospredje postavile to medijsko ponudbo. Na podlagi te medijske potrošnje dekleta kot pornografsko gradivo opredeljujejo tudi zapisano besedo, ne le avdiovizualno gradivo:

Intervjuvarka: *Kako bi opredelila pornografijo?*

Tamara: *Ne vem, kako ... Labko s primerom?*

Intervjuvarka: *Ja, prosim.*

Tamara: *Za mene so to tiste slike in zgodbe na 24ur.com.*

Intervjuvarka: *Kakšne slikice in zgodbe?*

Tamara: *Saj veš ..., tiste seksi slikice zgoraj, čisto na vrhu strani in potem pa so še spodaj zgodbe.*

Intervjuvanka: *O čem pa govorijo zgodbe?*

Tamara: *O tem, kako se dva ...*

Vsi intervjuvanci oziroma intervjuvanke so uporabili/-e tudi vsebinsko značilnost. Tako fantje kot dekleta so poudarili, da gre za predstavitev spolnosti, pri čemer ni nujno, da sta osebi povsem nagi. Prikaz samega nagega telesa ni pornografski. Nagost postane zanimiva šele z navezavo na seksualno dejanje. Za fante je ključno, da so eksplicitno predstavljeni spolni organi, za dekleta pa, da so osebe prikazane v zapeljivih, provokativnih seksualnih položajih brez prikazovanja spolnih organov. Tipičen odgovor na vprašanje, kaj je za tebe pornografija, je bil:

Pornografija je, ko kažejo seks ..., da se vidi ..., vidijo ... joški ..., da se vidi ..., kako se seksa ... Ni treba, da sta cela slečena ..., dostikrat so moški oblečeni ... Ja, pornografija je seks tako, da se vidi, kako se seksa. (Nik.)

Trije moški intervjuvanci kot pornografsko spolnost ne navajajo le partnerski spolni odnos (za intervjuvance je normalen edino heteroseksualni spolni odnos), ampak tudi masturbacijo. V opredelitev so jo vključili, ker jo – za razliko od deklet – sami prakticirajo.

Pornografija je kazanje seksa med moškim in žensko ... ja, pa samozadovoljevanje. Kažejo, kako sam s seboj. Največkrat ženske. (Tim.)

Večina fantov in eno dekle so pornografijo opredelili po funkciji, tj. pornografija spolno vzburja oz. stimulira. To razliko lahko vsaj delno razložimo z motivi za spremljanje pornografije, ki je pri fantih spolno vzburjanje, pri dekletih pa informiranje o lepotnih trendih oz. »videti, kaj je zdaj lepo« (Sara).

Pornografija je, da te ... zrajca ... Mislim ..., ne vem, kako naj drugače rečem. Hočem reči ..., pizda ..., joj, oprsti ..., ne vem, kako naj ti to povem ..., bom direktno: da ti prej pride. (Jani.)

Večina deklet (10), a nobeden fant, je kot pornografijo opredelila podrejenost žensk moškim. Pri tem je treba posebej izpostaviti, da so dekleta na splošno bolj zadržano in manj artikulirano govorila o pornografiji. Za njih je prag pornografije neprimerno nižji kot pri fantih. Dekleta so kot pornografske označile značilnosti *porno chica*, objektivizirano in podrejeno konstrukcijo žensk, ki se pojavlja v glasbenih video posnetkih. Kot pornografsko so navedle delno goloto v zapeljivih, provokativnih seksualnih položajih, v katerih so dekleta oz. ženske podrejene moškim. Tipičen odgovor je bil:

Lucija: *Za mene je pornografija ..., kako naj to povem ..., ko ženske v teh glasbenih videjih plešejo provokativno, da so moškim všeč ... Ja, kot neke vrste igra ..., da so všeč fantom ..., da jih – kako se temu reče – zapeljujejo. To mi je všeč. Všeč mi je, da izzivajo ..., da pokažejo ženske čare.*

Intervjuvarka: *Zakaj ti je to všeč?*

Lucija: *Zato, ker si predstavljam, da sem na njihovem mestu. Da sem tudi jaz tako seksi.*

Zgornja izjava kaže, da dekleta *porno chica* ne razumejo kritično, ampak kot igro, v kateri seksi dekleta zapeljujejo moške. Ponujanje moškim ni nekaj problematičnega, ampak celo želeno dejanje, vredno posnemanja. Pornografija jim postane sporna šele na estetski ravni. Takšno pornografijo prevladujoče opredelijo kot »seks grdih ljudi« (Sara). Tipičen primer:

Intervjuvarka: *Kako bi opredelila pornografijo?*

Lena: *Kako bi opredelila? Gledati seksi žensko, ki seksi pleše v videjih ..., pa te zgodbice na 24ur.com.*

Intervjuvarka: *Kaj pa, če ženska ni seksi?*

Lena: *Če ni seksi, je taka ... grda in debela.*

Intervjuvarka: *To ne gledaš?*

Lena: *Ne. To je nagravžno.*

Razlika med pornografijo in erotiko

Nobeden od intervjuvancev oziroma intervjuvank ni znal vzpostaviti razlike med erotiko in pornografijo. Dva fanta sta jo poskušala izpostaviti po kriteriju fikcija vs. resničnost: ker erotika vključuje zgodbo, je neresnična in obratno. Tit je takole odgovoril na vprašanje, kakšna je razlika med pornografijo in erotiko:

Joj, to je težko vprašanje ... Ne vem ... Mislim, da je erotika prikazovanje seksa v filmih, ko si zraven izmislijo neko zgodbo ... Pri pornografiji je seks resničen ... Mislim ..., nič si ne izmišljujejo ... Ne vem ..., v bistvu ne vem. (Tit.)

Tamara je opredelila razliko glede na medij objave: televizija predvaja erotiko, internet pa pornografijo:

Jaz mislim, da televizija kaže erotiko, na internetu pa najdemo pornografijo. Je tako? (Tamara.)

Ocena resničnosti internetne pornografije

Intervjuvani fantje so pornografsko vsebino opredelili kot prikazovanje resnične spolnosti in jo primerjali s televizijskimi nefikcijskimi žanri, kot so npr. »poročila« (Marko), »dokumentarna oddaja« (Jani), »resničnostna oddaja« (Kristjan). To tudi kaže, da te oddaje razumejo kot tiste, ki prikazujejo »resnico«. Pri utemeljitvi pornografije kot prikazovanja resnič-

ne spolnosti so navedli dva ključna argumenta. Prvi je bil, da v pornografskih video posnetkih ni izmišljenih zgodb, ampak gre za prikazovanje seksa brez naracije.

Intervjuvar: *Kaj praviš, ali je pornografija na internetu resnična ali neresnična?*

Kristjan: *Ja, je resnična. ... Resnična je, ker ni neke zgodbe kot pri filmih, samo akcija. Ne zapletajo kot v filmih.*

Drug argument je bil, da pornografski posnetki prikazujejo raznolike in nemedijske akterje. Ker v pornografskih posnetkih nastopajo tudi grdi ljudje, so za moške intervjuvance pornografski video posnetki resnični. Ker fantje gledajo predvsem brezplačne pornografske strani, kot sta youporno.com in retube.com, ki objavljajo tudi amaterske video posnetke, menijo, da so pornografski video posnetki resnični:

Intervjuvar: *Ali je pornografija na internetu resnična ali neresnična?*

Tine: *Resnična.*

Intervjuvar: *Zakaj? Povej mi več o tem.*

Tine: *Zato, ker so nesfrizirani. Tam so grdi, stari moški z debelimi trebuh, da jih ne moreš gledati. Če bi to bilo vnaprej posneto, jih ne bi pustili takšne. Ne bi jih pustili na snemanje.*

Večina deklet je izrazila večjo zadržanost pri opredelitvi (ne)resničnosti pornografije kot fantje z argumentom, da nimajo lastnih izkušenj na področju spolnosti. To si lahko vsaj delno razložimo s tem, da fantje v večji meri kot dekleta masturbirajo, kar jim daje občutek večjih spolnih izkušenj. Lahko pa razlog leži tudi v večji samozavesti v odgovorih o pornografiji in spolnosti, saj se o tej temi redno pogovarjajo s prijatelji/sošolci. Kljub zadržku so bila tudi dekleta prepričana, da je pornografija resnična.

Intervjuvarka: *Na splošno gledano, ali misliš, da so pornografski prizori resnični?*

Eva: *Kaj? Pornografski prizori resnični?*

Intervjuvarka: *Ja.*

Eva: *Ja, so.*

Intervjuvarka: *Zakaj?*

Eva: *Jaz sicer ne vem točno, ker še nisem imela seksa in ne morem primerjati obojega ... Ja, so resnični, ker so ljudje takšni ... navadni, mislim ... niso igralci.*

Mira je prepričana, da je treba vzpostaviti razliko med pornografskimi vsebinami glede (ne)resničnosti, in je pri tem uporabila kriterij (ne)normalnosti. Pornografska vsebina, ki prikazuje za njih normalno spolnost (heteroseksualni spolni odnos), je resnična. Kot primer nenormalne spolne prakse je navedla bestialnost.

Intervjuvarka: *Ali so po tvojem mnenju pornografski prizori resnični?*

Mira: *Eni so, eni pa ne.*

Intervjuvarka: *Kako to?*

Mira: *Eni prizori, taki normalni prizori so resnični, nenormalni pa ne.*

Intervjuvarka: *Kako to misliš? Kaj je normalno in nenormalno?*

Mira: *Na primer, nenormalni so tisti prizori seksa in mučenja živali. Povej mi, kdo normalen bi imel seks s konjem?*

Intervjuvarka: *Kaj je pa normalno?*

Mira: *Normalen seks.*

Intervjuvarka: *Ja, pa kaj je normalen seks?*

Mira: *Med moškim in žensko.*

Edino Mateja je bila povsem prepričana, da gre fiktivne posnetke. To je utemeljila na podlagi montaže (posnetki se ponavljajo) in nerealistične izvedbe seksualnih dejanj (fizično jih je nemogoče izvesti):

Mateja: *Vsak pameten lahko vidi, da je to neresnično, ker se vidi, kako se posnetki ponavljajo. Večkrat vrtijo isto. ... Ja, pa zgodbe so tudi neresnične.*

Intervjuvarka: *Kako neresnične?*

Mateja: *Ker so pravljice za male otroke. Vam povem primer?*

Intervjuvarka: *Prosim.*

Mateja: *Zadnjič sem na 24ur.com brala, da sta dva pol ure seksala na WC-školjki. To je nemogoče, ker na školjki komaj stojiš. Onadva sta na WC-školjki seksala, da se ne bi videlo, kdo je notri. Pa saj se je slišalo! Nemogoče je seksati, brez da bi se slišalo. A ni to noro?*

Intervjuvarka: *Ja, zakaj pa jih potem bereš?*

Mateja: *Ker so vseeno zanimive.*

Sprejemanje in odklanjanje pornografije

Ključna razlika po spolu je vidna v sprejemanju/odklanjanju pornografije, saj je za dekleta pornografija, ki jo gledajo fanti, umazana in grda. Za večino deklet je normalen in pozitivno ovrednoten le *porno chic*, ker lahko občudujejo lepoto teles. Tipična izjava:

Ena: *Mislím ..., meni so všeč moški in ženske, če so lepi, seveda ... v teh videih, ki jih gledam na YouTubu.*

Intervjuvarka: *Kaj pa ne želiš gledati?*

Ena: *Ne želim gledati in ne gledam tiste ljudi, ko sem jim salo tresle, ali pa taki ..., ki so grozni, čisto rdeči v obraz. Pa ne gledam tega, kar gledajo sošolci med odmori ... fuj ..., to je grdo, umazano ..., uh, mi gre na bruhanje.*

Na drugi strani fanti ocenjujejo prizore, ki jih gledajo dekleta, kot dolgočasne, nezanimive in otroške. Tipična izjava Tineta: »*To, kar gledajo moje sošolke, je dolgočasno, za vrtec. Drugih stvari pa sploh ne razumejo.*« S takim paternalizmom vzpostavljajo distanco in vzvišenost nad dekletimi.

Iz estetskih razlogov vsi intervjuvanci soglasno odklanjajo otroško pornografijo. Tipičen odgovor je bil Ajin, ki je izjavila: »*Ne vem, kako je lahko nekomu všeč seks z otroci, to je grdo, umazano ... No go.*« Iz istih estetskih razlogov vsi odklanjajo homoseksualno pornografijo. Jani je izjavil: »*Bedno je, ko se tam dve ženski ližeta druga drugo. Ne vem, komu je to lahko všeč, to je ...*« Kot gnusno in umazano soglasno odklanjajo tudi pornografijo v ekstremnih različicah, npr. s fekalijami, sodomijo, samotrpčenje, čeprav so že videli takšne prizore na internetu. Tipičen fantovski odgovor na vprašanje, katere prizore ne more gledati, je bil: »*Jaz ne morem gledati, ko kažejo z živalmi ali pa s sranjem ..., želodec se mi obrača ..., bek ..., to je gnusno.*« (Denis.)

Pornografija in spolne vloge

Na vprašanje, kakšne so pozitivne značilnosti moških in žensk v pornografskih prizorih, so fantje navedli posebne telesne značilnosti (dolg penis pri moških in velike prsi ter lepa postava pri dekletih) in posebne telesne sposobnosti (dolg spolni odnos za moške in sposobnost izvesti posebne položaje pri ženskah). Fantje želijo imeti takšne značilnosti in obenem želijo, da jih ima tudi partnerica:

Intervjuvar: *Kaj ti je všeč pri moških in ženskah v pornografskih prizorih na internetu?*

Tit: *Da imajo ženske velike josome in so lepe.*

Intervjuvar: *Kaj pa moški?*

Tit: *Dobri moški so taki, kot si vsi želimo.*

Intervjuvar: *Kaj pa si želite?*

Tit: *Ja ..., da imajo dolgega. To je čista resnica!*

Intervjuvar: *Kakšno punco pa si želiš?*

Tit: *Ja, takšno z velikimi /z rokami pokaže velika prsa/.*

Želja po posnemanju zunanega videza ženskih pornografskih likov je še bolj prisotna pri dekletih. Te si želijo, da bi bile lepe, predvsem pa tako suhe, kot so dekleta oz. ženske v prizorih *porno chica*. Pri dekletih sta se izrazito pokazala nezadovoljstvo s svojim telesom in želja po njegovem oblikovanju, da bi bilo čim bolj podobno videnemu. Štiri dekleta so celo dejala, da bi šle takoj na lepotno operacijo, če bi starši pustili in plačali. Tipičen odgovor na vprašanje, kakšni so moški in ženske v pornografskih prizorih, je bil:

Ženske so v glavnem zelo lepe. Ene imajo res super postavu. ... Kaj bi dala, da bi bila taka! Kot vidite, sem jaz še vedno predebela, čeprav hujšam. Če bi mi mama plačala, bi si takoj odrezala ta grozen špeh na trebuhu. Mi gre tako na živce! (Lara.)

Več kot polovica fantov (7) je delila dekleta oz. ženske na »kurve« in na »pametne«. Delitev na ti dve poziciji ni bila vedno jasna, saj je več kot polovica fantov za prve uporabljala tako pozitivna (»lepe«, »seksi«, »zapeljive«) kot negativna poimenovanja (»se ponujajo«, »želijo samo seks«, »nimajo karakterja«). Večina moških intervjuvancev si želi dekleta, ki so označene kot »kurve«, za svoje partnerice:

Jaz bi imel najlepšo punco, ki bi mi delala vse, kar si želim. Ja, takšna bi bila najboljša. Ja ..., imel bi svojo kurvo. (Peter.)

Zgornja izjava kaže na stališče večine fantov, ki si vsaj v kratkem obdobju želijo dekleta oz. ženske za svoj objekt izpolnjevanja želja. Predstava fantov je, da dekleta oz. ženske nimajo svojih potreb, čustev in niso enakovredne partnerice. Fantje si jih želijo podrediti za posedovanje in izpolnjevanje svojih seksualnih želja. Pri dekletih nismo zasledili tovrstnih bipolarnih delitev.

Ker so intervjuvanci med pogovorom opozarjali, da obstajajo razlike v pornografski konsumpciji po spolu, smo jih vprašali, zakaj fantje pogosteje obiskujejo pornografske strani na internetu kot dekleta. Vsi intervjuvanci so za razlago uporabili biologistični model: moški imajo biološko potrebo, ki jih sili v konsumpcijo pornografije. Tipičen pogovor na temo, kdo in zakaj gleda več internetne pornografije:

Saša: *Definitivno gledajo sošolci več kot mi. Med odmori samo o tem govorijo.*

Intervjuvarka: *Kaj misliš, zakaj gledajo več?*

Saša: *Nekje sem prebrala, da imajo moški potrebo, da to gledajo.*

Intervjuvarka: *Kakšno potrebo?*

Saša: *Ne vem ..., brala sem, da imajo potrebo, da morajo več seksati ... In zdaj še ne morejo, pa gledajo porniče.*

Intervjuvarka: *Kaj pa dekleta?*

Saša: *Me tega ne potrebujemo, hvala bogu. Smo drugačne.*

Za fante je »potreba« nekaj normalnega, kar od njih zahteva, da gledajo več pornografije kot dekleta. Na ta način fantje opravičujejo svoje obnašanje. Tipičen odgovor fanta, zakaj oni gledajo več internetne pornografije kot dekleta, je bil:

Mi enostavno moramo ..., to je v nas..., to ni nekaj nenormalnega ..., takšni pač smo. Pa saj sami veste. (Mitja.)

Na drugi strani pa so trije fantje z istim argumentom izrazili jasno stališče, da so proti ženski promiskuiteti:

Intervjuvar: *Kaj pa dekleta? Lahko gledajo porniče in imajo več moških?*

Mitja: *Ne, one nimajo te potrebe, zato ne smejo tega delati.*

Diskusija in zaključek

Naj še enkrat poudarimo, da so naši intervjuvanci redni uporabniki interneta in ne predstavljajo povprečja 12-letnikov v Sloveniji, saj internet redno uporablja polovica (51 %) 12-letnikov (Livingstone et al., 2011). Čeprav ne moremo posploševati dobljenih rezultatov na vso populacijo slovenskih 12-letnikov, nam rezultati kljub temu razkrivajo ključne opredelitve in stališča do pornografije vsaj določene skupine otrok.

Za razliko od predhodnih generacij današnji otroci rastejo v družbi, v kateri jim je diskurz o spolnosti enostavno medijsko dostopen. V medijih prevladujejo stereotipne predpostavke ženskosti in moškosti, označene z »dimenzijo hierarhije in heteroseksualnost« (Luca, 2008: 40) ter pornografizacije (Šribar, 2006, 2009). Čeprav smo v tem članku analizirali predvsem internetno pornografsko potrošnjo, moramo posebej poudariti, da intervjuvani otroci in mladostniki ne opredeljujejo internetne pornografije izolirano, ampak v kontekstu druge medijske, kulturne in družbene predstave o telesnosti, spolnosti in spolnih vlogah.

Raziskava je razkrila jasne razlike med spoloma, znotraj določenega spola pa razmeroma homogeno percepcijo. To homogenost lahko pripišemo vrstniški pripadnosti, ki je značilna za toliko stare otroke (Buckingham, 2003). Razlike po spolu se kažejo že v načinu govora o sami pornografiji. Za fante je pogovor o »pravi« pornografiji nekaj normalnega, saj je spremljanje in pogovor o pornografiji na internetu del njihovega internetnega vsakdanjika. Dekleta so neprimerno bolj zadržano in manj artikulirano govorila o pornografiji. Podobno je ugotovil tudi Hoffmann (2008), ki je razkril, da dekleta o pornografiji govorijo bolj plašno kot fantje in za razliko od fantov favorizirajo neeksplicitne prizore spolnosti.

Raziskava je odkrila ključne razlike med spoloma glede opredelitve pornografije. Oboji opredeljujejo pornografijo po medijskem (pornografija je seks na video posnetkih in fotografijah) in vsebinskem kriteriju (pornografija je predstavitev spolnosti). Toda fantovska opredelitev je bližje liberalni opredelitvi pornografije, ki izpostavlja spolno vzburjenje in eksplicitno spolnost, opredelitev deklet pa je navidezno bližje feministični opredelitvi, ki izpostavlja objektivizacijo in podreditev žensk. Navidezno zato, ker dekleta sprejemajo objektivizacijo in podreditev žensk kot nekaj normalnega, celo zelenega. Prag zaznavanja pornografije pri dekletih je neprimerno nižji kot pri fantih, saj so kot pornografsko vsebino opredelila *porno chic*, ki je reprezentacija pornografije v nepornografski kulturi (McNair, 2002). Dekleta prevladujoče gledajo glasbene video posnetke na YouTubu ter gledajo fotografije in berejo zgodbe na enem od najbolj obiskanih medijskih portalov v Sloveniji (24ur.com). Rezultati torej kažejo, da *porno chic* ni postal le »nadaljnja stopnja komodifikacije spolnosti in približevanja spolnega potroš-

ništva vse širšemu krogu ljudi,« kot pravi McNair (2002: 26), ampak je že sestavni del prevladujoče medijske potrošnje deklet, ki redno spremljajo internet. Še več, za moške intervjuvance, ki obiskujejo predvsem pornografske spletne portale, sodi *porno chic* v domeno nezanimivega sklopa medijske pornografske konsumpcije. Čeprav so ženske v *porno chic* prizorih prikazane objektivizirajoče, ponižujoče in degradirajoče (Šribar in Praprotnik, 2009: 20), jih dekleta razumejo povsem nekritično. Prepoznale so podrejeno pozicijo žensk, a so jo razumele kot družbeno vredno obnašanje. Intervjuvana dekleta so sprejela pričakovano hierarhično strukturo spolnih vlog, v kateri je njihova pozicija odvisna od moškega prepoznanja pričakovanega obnašanja (»Bojim se, da ne bom dovolj seksi za fante.« Katarina).

Pri fantih nismo identificirali negativnega odnosa do žensk, ki ga izpostavljata Livingstone in Hargrave (2006), smo pa razkrili nerazlikovanje med resnično spolnostjo in internetno posredovanimi pornografskimi vsebinami, ki so ga identificirali znanstveniki v nemški raziskavi (Grimm et al., 2010). Toda za razliko od nemških mladostnikov so vsi naši moški intervjuvanci povsem prepričani, da pornografske spletne strani ponujajo resnično spolnost kot dokumentarne oddaje. Dekleta so bila manj prepričana v resničnost pornografskih internetnih prizorov.

Gledanje pornografije na internetu oblikuje predstavo o tem, kakšno je normalno seksualno obnašanje. Tukaj se učinek oblikovanja koncepcije resničnosti povezuje z učinkom normalizacije: normalna je internetna pornografska spolnost. Fantje imajo objektivizirano predstavo o dekletih oz. ženskah, ki so brez čustev in neenakopravna fantom. Ženske oz. dekleta se jim morajo podrediti in izpolnjevati njihove seksualne želje. Ta rezultat potrjuje Zillmannove ugotovitve (2004), da imajo mladostniki, ki veliko in redno gledajo pornografijo, objektivizirano predstavo o dekletih.

Fantje imajo vzpostavljeno tudi dihotomno delitev žensk na »kurve« (lepe in seksualno aktivne, ki bi jih vsaj za kratek čas radi imeli kot »spolne partnerice«) in »pametne«, ki pa so manj lepe in ne izpolnjujejo spolnih želja. Fantovsko razumevanje spolnih vlog je strogo hierarhično in redukcionistično, saj ženske ne vključuje kot enakovredne partnerice, ampak kot podrejeni in instrumentalizirani objekt. Pri intervjuvanih dekletih nismo identificirali dihotomne delitve žensk, kot so jo nemški kolegi (Grimm et al., 2010). Morda je delitev na »kurve« in »nekurve« manj vezana na pornografsko potrošnjo in bolj na seksualno aktivnost, ki jo naše intervjuvance še ne izvajajo.

Raziskava je tudi razkrila, da so postala dekleta s potrošnjo *porno chica* bolj nezadovoljna s svojim telesom in ga želijo spremeniti tako, da bo podobno videnemu v pornografskih prizorih. Razlikovalna percepcija spolnih vlog torej ustvarja percepcijo zaskrbljenosti deklet zaradi svoje fizične podo-

be. Ta skrb je povezana z »moškim pogledom« in njegovim prepoznanjem ženske kot »seksi«.

Ključni kriterij sprejemljivosti pornografskih prizorov je estetski. Vsi intervjuvanci so iz estetskih razlogov odklonili homoseksualno, prepovedano¹ in nekonsenzualno pornografijo, npr. s fekalijami, sodomijo, samotrpincenje. Ključna razlika po spolu je vidna v opredelitvi normalne pornografije in nenormalne pornografije. Za dekleta je fantovska pornografija grda, umazana in nenormalna.

Tudi naši intervjuvanci so uporabljali podoben biologični model razlikovanja med spoloma, kot so ga identificirali nemški znanstveniki (Grimm et al., 2010). Moška pornografska potrošnja je povezana z naravno potrebo. Biologični model spolnega razlikovanja omogoča opravičevanje neenakosti med spoloma: fantje imajo potrebo, ki jih sili v promiskuiteto in potrošnjo pornografije. Rezultati torej kažejo, da je že na prehodu med otroštvom in adolescenco (vsaj pri nekaterih) vzpostavljen vzorec tradicionalne spolne strukture, tj. razlikovalno razumevanje moških in ženskih spolnih vlog. Uveljavljen je diskurz moškega seksualnega nagona (Hollway v Švab, 2010: 67), ki temelji na biološki pogojenosti seksualnosti oz. na biološkem imperativu (Gavey et al. v Švab, 2010: 67), za katerega je značilno, da je moška seksualnost vodena s strani biološke potrebe po spolnosti. Kot so razkrili intervjuji, mladostniki razumejo pornografijo kot neproblematično potrošnjo in jo zreducirajo na vznburjenje in zadovoljitev. Moški seksualni nagon je označen kot biološka potreba, torej kot nekaj, kar je treba zadovoljiti. Podobno, kot je ugotovila A. Švab (2010) pri študentkah, so tudi intervjuvana dekleta in fantje razumeli moško biološko potrebo kot neodvisno in nevrprašljivo ontološko osnovo seksualnosti.

Čprav se na prvih pogled zdi, da sta nova tehnologija in enostavnejši dostop do pornografske vsebine prinesla večjo raznolikost medijske konsumpcije in percepcije spolni vlog, je naša raziskava pokazala, da je ta zelo omejena z redukcijo žensk na objekte zadovoljevanja moških spolnih želja.

Kaj storiti? Številni avtorji in avtorice (npr. Livingstone in Hargrave, 2006; Carlsson, 2010; Grimm et al., 2010) opozarjajo, da potrebujemo učinkovito medijsko zaščito otrok in pedagoške ukrepe, ki bodo temeljili na izhodiščih percepcije pornografije s strani otrok in mladostnikov. Ključno je vzpostaviti ravnotežje med delovanjem medijev in šolstva. Nobeno od teh dveh področij ne bi smelo v ukrepih zaostajati, pri čemer so medijski ukrepi

1 Kazenske zakonodaje se pornografije različno lotevajo, vendar tudi v zakonih ni natančnih opredelitev pornografije, ko je ta povezana z določenim kaznivim dejanjem. Tako tudi slovenski *Kazenski zakonik* (2008) v 176. členu prepoveduje prikazovanje, izdelavo, posest in posredovanje pornografskega gradiva (spisov, slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske vsebine, pornografskih ali drugačnih spolnih predstav) osebam, mlajšim od 15 let, vendar izrecneje ne definira, kaj se uvršča v pornografijo. Tudi *Zakon o medijih* (osnutek 2) pornografijo omenja, vendar je ne definira.

zaradi večje prisotnosti in pomembnosti v življenju današnjih otrok in mladostnikov ter zaradi pomembnejše socializacijske vloge na področju spolnosti (Buckingham, 2003: 34) odločilnejši od šolskih. Pri tem bi bilo treba razlikovati med nenamerno internetno pornografsko potrošnjo in namensko recepcijo pornografske spletne ponudbe ter specifičnim načinom recepcije s strani deklet in fantov.

Iz pedagoške perspektive je treba v ospredje postaviti ukrepe za nenamerno internetno pornografsko potrošnjo ter uvesti zaščitne ukrepe in pomoč pri predelavi videnega. Na področju namenske potrošnje, kjer obstaja tveganje, da postane konsumpcija internetne pornografije redna, bi bilo treba vpeljati naslednje ukrepe: a) spodbuditi kritično analizo in evalvacijo internetne pornografije pri otrocih in mladostnikih, pri čemer bi bilo treba v ospredje postavljati teme, kot so moško-ženski odnos, objektivizacija, degradacija, nasilje, moč in pornografska industrija, b) spodbuditi aktivno soočenje s pornografsko posredovanimi stereotipi, npr. z biologistično spolno delitvijo, ki moškim dovoljuje in opravičuje promiskuiteto ter pornografsko potrošnjo, c) v analizi različnih zgledeov kritično reflektirati prizadevanje deklet k popolnosti telesa, d) okrepiti medijsko pismenost na področju razlikovanja med »resnično spolnostjo« in pornografsko posredovanimi podobami, saj otroci, ki nimajo izkušnje s spolnostjo, težko ocenjujejo resničnost videnega, še posebej, če menijo, da so pornografski video posnetki dokumentarci, e) spodbujati sposobnost vživljanja v moško-žensko perspektivo, da bodo lahko otroci in mladostniki upoštevali želje, potrebe in meje drugih, f) spodbujati otroke, da se soočijo z družbenimi vrednotami in normami, povezanimi z refleksijo pornografske ponudbe na internetu in v drugih medijih, g) otrokom in mladostnikom ponuditi alternativno medijsko ponudbo.

Raziskava je tudi pokazala, da se otroci ne zavedajo tveganj, ki jih prinaša pornografija na internetu. Zato je treba obravnavati tudi nevarnosti pornografije v medijih, še posebej na internetu. Med ukrepe je treba vključiti tudi tiste, ki so namenjeni staršem, saj so vsi naši intervjuvanci izjavili, da starši ne poznajo njihove internetne potrošnje (»Starša nimata pojma, kaj jaz delam na internetu.« Peter). Ker je raziskava tudi pokazala, da domači računalniki nimajo nastavljenih filtrov za neprimerno vsebino ali pa so jih otroci zaobšli in zbrisali zgodovino internetnih obiskov, bi morali starše opozoriti na različne tehnične možnosti omejitve pornografske potrošnje in (potencialno) otrokovo pornografsko potrošnjo.

Na regulacijski ravni in na ravni nadzora izvajanja zakonodaje bi bilo treba zagotoviti nedostopnost pornografskih internetnih strani za otroke in mladostnike oz. prepoved objavljanja pornografskih vsebin na lahko dostopnih internetnih straneh. Na primer, nedopustno je objavljanje *porno chica* na spletni strani 24ur.com, kjer ga naše intervjuvanke redno spremljajo.

Na področju internetne pornografije je torej potrebna medijsko-pedagoška ofenziva. Pri tem je pomembna predvsem detabuizacija te teme v šolskem kontekstu. Obravnavi medijske reprezentacije spolnih vlog in spolnosti je treba nameniti večjo pozornost. V sami šoli bi morali biti vzpostavljeni prostori za medijske in seksualne pedagoge ter ustrezno namenjen čas za obravnavo te vsebine z različnih perspektiv, ne le z biološke, kot je prevladujoče sedaj. Da bi se spremenilo obstoječe stanje, ko otroke in mladostnike o spolnosti vzgaja predvsem pornografska industrija, bi morali ustvariti številna pedagoška gradiva.

K ukrepom sodi tudi spodbujanje raziskav na področju preučevanja odnosa med otroci in mladostniki ter pornografsko medijsko vsebino. Raziskave bi morale biti tako kvalitativne kot kvantitativne, vključevati bi morale različne medije. Namreč, naša raziskava je pokazala tesno povezanost uporabe interneta in mobilnih telefonov, saj si fantje redno presnemavajo pornografsko vsebino s spleta na mobilne telefone.

Literatura

- Brown, B. (1981). A Feminist Interest in Pornography – Some Modest Proposals, *M/F*, 5–6, 5–18.
- Brown, J. D., Steele, J. R. (1995). *Sex and the mass media*. Menlo Park: Kaiser Family Foundation.
- Buckingham, D. (2003). *After the death of childhood: growing up in the age of electronic media*. Cambridge, Malden: Polity.
- Cameron, K. A., Salazar, L. F., Bernhardt, J. M., Burgess-Whitman, N., Wingood, G. M., DiClemente, R. J. (2005). Adolescents' experience with sex on the Web. *Journal of Adolescence*, IIXXX/4, 535–540.
- Carlsson, U. (ur.) (2010). *Children and Youth in the Digital Media Culture*. Gothenburg: NORDICOM, University of Gothenburg.
- Cooper, A. (1998). Sexuality and the Internet. Surfing into the New Millennium. *Cyberpsychology & Behaviour*, I/2, 181–187.
- Drey, N., Pastötter, J., Pryce, A. (2008). *Sex-Study 2008 – Sexual Behaviour in Germany*. Duesseldorf-London: DGSS, City University London.
- Dworkin, A. (2000). Against the Male Flood: Censorship, Pornography, and Equality. V: Cornell, D. (ur.), *Feminism and Pornography*. Oxford, UK: Oxford University Press, 19–38.
- Ertel, H. (1990). *Erotika und Pornographie. Repräsentative Befragung und psychologische Langzeitstudie zu Konsum und Wirkung*. München: Psychologie Verlag Union.
- Evropski parlament (1993). Resolution on Pornography. A3-0259/93. *Official Journal of the European Communities* C20, 1994(5).

- Forsberg, M. (2000). Does Pornography Influence Sexual Activity? V: Von Feilitzen, C., in Carlsson, U. (ur.), *Children in the New Media Landscape: Games, Pornography, Perceptions*. Göteborg: Nordicom, Göteborg University, 159–162.
- Grimm, P., Müller, M., Rhein, S. (2010). *Porno im Web 2.0*. Berlin: Vistas.
- Hoffmann, D. (2008). Kult und Kultur, Spaß oder auch Ernst? Inszenierung und Kommunität in sozialen Online-Netzwerken. *Medien + Erziehung*, XIII/1, 16–23.
- »Ipoque« (2007). [Http://www.ipoque.com/resources/internet-studies/internet-study-2007](http://www.ipoque.com/resources/internet-studies/internet-study-2007) (11. 12. 2010).
- Jugend, Information, (Multi-)Media-Studie. Medienpädagogischer Forschungsverbund Südwest. [Http://www.mpfs.de/index.php?id=45](http://www.mpfs.de/index.php?id=45) (4. 10. 2010).
- Livingstone, S., Hargrave, A. M. (2006). *Harm and Offence in Media Content*. Bristol: Intellect Press.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full findings and policy implications from EU Kids Online survey of 6–16 years olds and their parents in 25 countries*. LSE, London: EU Kids Online. [Http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EUKidsOnlineII%20\(2009-11\)/EUKidsOnlineIIReports/D4FullFindings.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EUKidsOnlineII%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/D4FullFindings.pdf). (17. 3. 2011).
- Lo, V.-H., Wei, R. (2005). Exposure to internet pornography and Taiwanese adolescents' sexual attitudes and behavior. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, IL/2, 221–237.
- Luca, R. (2008). Medien – Sexualität – Geschlecht. V: Ittl, A., Stecher, L., Merkens, H., Zinnecker, J. (ur.). *Jahrbuch Jugendforschung*. Wiesbaden: VS Verlag, 33–48.
- McNair, B. (1996). *Mediated Sex. Pornography and Postmodern Culture*. New York: Arnold.
- McNair, B. (2002). *Striptease Culture. Media and Democratisation of Desire*. New York: Routledge.
- Nechay, A. (2010). Infantile masturbation/gratification. *Journal of Pediatric Neurology*, VIII/1, 31.
- Osterndorf, H. (2002). Mögliche Wirkungen von Pornographie. *TV diskurz*, XXI/1, 76–82.
- Peter, J., Valkenburg, P. M. (2006). Adolescents' Exposure to Sexual Explicit Online Material and Recreation attitudes Toward Sex. *Journal of Communication*, LVI/6: 639–660.
- Ropelato, J. (2010). *Internet Pornography Statistics*. [Http://internet-filter-review.toptenreviews.com/internet-pornography-statistics.html](http://internet-filter-review.toptenreviews.com/internet-pornography-statistics.html) (11. 12. 2010).

- Russell, D. E. H. (1993). *Against Pornography: The Evidence of Harm*. Berkeley, CA: Russell Publications.
- Smart, C. (1989). *Feminism and power of law*. London: Routledge.
- Šribar, R. (2006). *O pornografiji*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Šribar, R., Praprotnik, T. (2009). *Politika vsebin*. Ljubljana: ISH publikacije.
- Švab, A. (2010). Med tradicionalno in permisivno seksualno kulturo. *Družboslovne razprave*, LX5/4, 65–83.
- Vogel, I. (2007). Erotik und Pornographie in den Medien. V: Six, U., Gleich, U., Gimmler, R. (ur). *Kommunikationspsychologie – Medienpsychologie*. Basel: Beltz Verlag, 447–459.
- Walker, R. (1988). *Applied Qualitative Research*. Vermont: Gower.
- Zakon o medijih, 2. osnutek (2. osnutek ZMed-1). (2010). Ministrstvo za kulturo, 16. 11. 2010. [Http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predlogi_zakonov/Zmed_Osnutek_II.pdf](http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predlogi_zakonov/Zmed_Osnutek_II.pdf).
- Zupančič, M. (2004). Opredelitev razvoja obdobja in razvojne naloge v mladostništvu. V: Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (ur). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 511–524.
- Zillmann, D. (2004). Pornographie. V: Bente, G., Mangold, R., Vorderer, P. (ur). *Lehrbuch der Medienpsychology*. Göttingen: Hogrefe Verlag, 565–585.